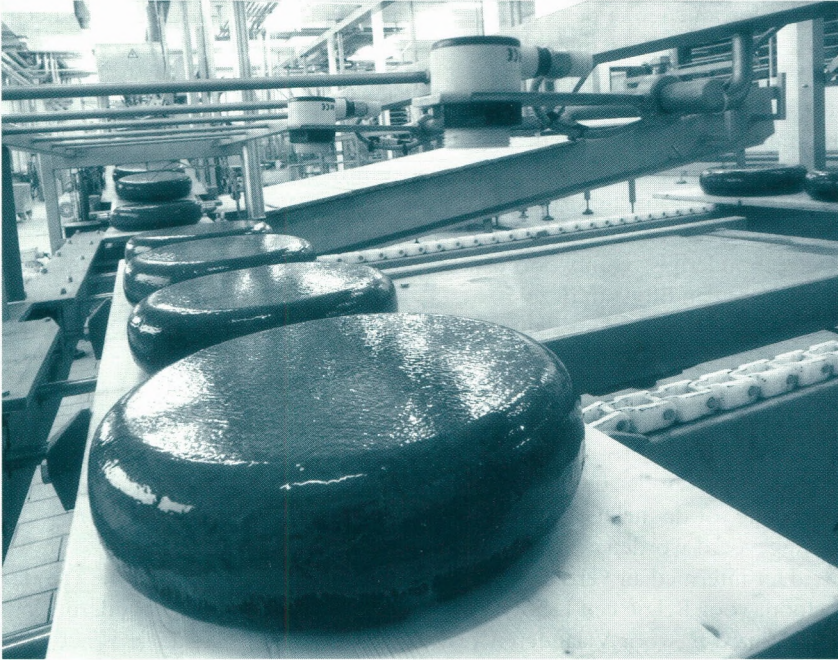

Bedrijfskolom zuivel in West-Vlaams perspectief

ir. André Calus
directeur

ing. Philippe Ghyselen

hoofd melklaboratorium Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw, Beitem-Rumbeke

Archief Belgomilk

Kaaskering in de zuivelfabriek van Belgomilk te Moorslede.

Inleiding

Vrij recent werden door het Ministerie van Middenstand en Landbouw de bedrijfskolommen zuivel, vlees, akkerbouw en tuinbouw geïnstalleerd. Bedoeling is vertegenwoordigers van de ganse keten voor de voornoemde takken samen te brengen onder meer in een discussieforum. In dit kader is het interessant om het belang en de economische impact van deze bedrijfskolommen eens van dichterbij te evalueren.

We starten met de zuivelsector. In de mate dat de gegevens beschikbaar zijn proberen we een terugkoppeling naar de Provincie West-Vlaanderen te maken.

De zuivelkolom

Wanneer over een integrale ketenbenadering gesproken wordt starten we bij de productie van de grondstof, hier in casu 'de melk' en de hiervoor noodzakelijke toe-

vering, om via de ophaling, al over de verwerking en de distributie naar de consument te evolueren.

Bij de *melkproductie* staat uiteraard 'de melkkoe' centraal.

Een belangrijk economisch gegeven is dat de hoeveelheid melk die per bedrijf mag geproduceerd worden via een quotum is vastgelegd. Dit quotum werd vanaf de jaren tachtig door Europa ingevoerd, om de boterbergen tegen te gaan. Aanvankelijk was de verhandeling van productierechten relatief vrij met hooglopende prijzen (± 40 fr. à 50 fr. per liter productierecht) als gevolg. Nadien werd, en nu reeds enkele jaren, een quotumbank ingevoerd, die bemiddelt in de verhandeling tussen bedrijven tegen een veel lagere en aan bepaalde regels gekoppelde prijs.

Tot de *toelevering aan het melkveebedrijf* behoren de veevoederproductie (krachtvoeder), de meststoffen- en zaadhandel, de farmaceutische- en diergeneeskundige wereld, de loonwerksector, de toelevering van reinigings- en ont-

De zuivelsector is zowel binnen de landbouwactiviteit, als binnen de voedingsindustrie een belangrijke sector, die heel wat tewerkstelling creëert bij toelevering, productie, transport, verwerking en distributie.

Via een doorgedreven systeem van kwaliteitszorg worden in deze sector thans de bakens verder uitgezet voor de toekomst.

smettingsmiddelen en vooral ook de bedrijfsuitrustingssectoren zoals stal- en melkmachineconstructeurs (straks melkt men met robots!) en leveranciers van melkkoeltanks. Daarnaast is er ook heel wat transport en is er de veehandel. Het is moeilijk exact in te schatten wat voor elk van voornoemde toeleverende aspecten de juiste impact van de melkveehouderij is, in relatie tot de globale rundveehouderij (vleesvee!), maar zeker ook in relatie tot de globale (al of niet grondgebonden) veehouderij (met onder meer varkens, pluimvee).

De *sector van de melkverwerking* heeft de jongste decennia een *belangrijke evolutie* doorgemaakt.

Er is een intense concentratiebeweging binnen de zuivelsector aan gang (overnames, fusies) en dit op Europees niveau. Er is ook een enorme evolutie in de aard van de gerealiseerde verwerkte producten. Naast melkpoeder, room- en boterproductie onder diverse vormen, hebben onze bedrijven zich gespecialiseerd in een groot gamma kazen, yoghurt, drinkmelk, roomijs, en dergelijke. De laatste jaren komt het maken en vermarkten van hoeveproducten op de melkveebedrijven zelf steeds meer op de voorgrond. Naast een steeds grootschaliger zuivelproductie, komen zo nieuwe kleinschalige initiatieven in de kijker, die inspelen op de vraag van de consument naar specifieke producten zoals onder

meer speciale kazen en biologische producten.

De distributie neemt heel diverse vormen aan, gaande van de klassieke melkboer die de consument thuis gaat opzoeken, over de gespecialiseerde zuivelwinkels, naar verkoop van zuivelproducten in de winkel op de hoek tot en met verkoop in het grootwarenhuis, waar meestal een grote diversiteit van afgeleide producten wordt aangeboden.

Een belangrijk gegeven hierbij is de internationalisering van de grootdistributie waardoor de druk op de producenten sterk toeneemt.

Het spreekt voor zich dat het verzamelen van de geproduceerde melk en nadien het herverdelen van de zuivelproducten ook heel wat transport met zich mee brengt.

De kolombenadering is ook gelinkt aan *kwaliteitscontrole*, die steeds verder op de voorgrond treedt. De controle van kwaliteit en samenstelling van de geproduceerde melk is reeds vele jaren wettelijk geregeld en wordt uitgevoerd door de Comités en Verenigingen voor de Melkkwaliteit. Voor West-Vlaanderen gebeurt dit in het Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw te Beitem.

Daarbij wordt momenteel ook een IKM-plan opgestart. IKM staat voor integrale ketenzorg melkproductie. Op basis van lastenboeken probeert men de kwaliteitszorg over de ganse keten, gaande

van toelevering over productie en transport naar verwerking, uit te breiden. Om zo het eindproduct volledig traceerbaar te maken.

De economische impact

Tabel 1 geeft een overzicht van de eindproductiewaarde, het intermediair verbruik en de bruto toegevoegde waarde van de Belgische land- en tuinbouw in 1998.

De eindproductiewaarde bedraagt voor België ruim 251 miljard fr., voor Vlaanderen is dit ruim 186 miljard fr. Voor West-Vlaanderen ramen we deze productiewaarde op 65 à 70 miljard fr. Drievierde van de Belgische productiewaarde wordt dus in Vlaanderen voortgebracht. De veehouderij is verantwoordelijk voor meer dan 60% van deze productiewaarde en de melkproducten vertegenwoordigen hierin op nationaal niveau een kwart (15,2%), op Vlaams niveau ongeveer  en vijfde (12,2%). Daarnaast kan ook een gedeelte van de rundvleesproductie tot de melkveehouderij teruggevoerd worden.

Het intermediair verbruik belooft voor België een kleine 150 miljard fr., voor Vlaanderen 118 miljard fr. Voor de melkveesector zijn hierin veevoerders en stro belangrijk en in mindere mate zaaien pootgoed, meststoffen en farmaceutische producten.

Het exacte belang van de West-Vlaamse melkveehouderij in het economisch gebeuren inschatten is niet mogelijk. Wel is het zo dat momenteel in West-Vlaanderen 16,3% van de Belgische melkveestapel gehouden wordt en nagenoeg 30% van de Vlaamse melkveestapel.

De melkproductie

Tabel 2 geeft een beeld van het aantal melk- en zoogkoeien en het aantal bedrijven in België, de regio's en West-Vlaanderen.

Het is duidelijk dat Wallonië zich veel meer oriënteert naar de rundvleesproductie. Ook binnen Vlaanderen vertoont de melkveehouderij veel regionale verschillen. De Antwerpse Kempen bijvoorbeeld is een typisch gespecialiseerde regio met vrij grote bedrijven. Dit geldt ook voor het land van Herve, de weidestreek.

In West-Vlaanderen vindt men naast gespecialiseerde bedrijven ook veel gemengde bedrijven die melkvee combineren met én of meerdere andere bedrijfstakken.

Tabel 3 geeft de evolutie van de West-Vlaamse melkveehouderij.

De laatste veertig jaar is het totale landbouwareaal eerst flink teruggelopen om de jongste jaren weer te stijgen. Melkvee is typisch grondgebonden. Het ruwvoeder wordt gewonnen via voedertelten

Tabel 1

Overzicht van de eindproductiewaarde, het intermediair verbruik en de bruto toegevoegde waarde van land- en tuinbouw voor België en Vlaanderen in 1998

	1998 België		1998 Vlaanderen	
	(in milj. fr.)	%	(in milj. fr.)	%
Eindproductiewaarde	251.176,1	100	186.300	100
• akkerbouw	40.508,7	16,1	19.500	10,5
• tuinbouw	59.134,6	23,5	53.900	28,9
• veehouderij	151.532,8	60,4	112.900	60,6
o.a. rundvee	41.733,5	16,6	22.100	11,9
melk en melkderivaten	38.274,6	15,2	22.700	12,2
Intermediair verbruik	148.891,1	100	118.400	100
o.a. zaai en pootgoed	10.515,7	7,1		
veevoerders en stro	70.482,1	47,3	61.000	51,5
meststoffen	9.221,1	6,2	5.300	4,5
farmaceutische producten	3.423,4	2,3		
vee	2.452,8	1,6		
klein materieel, onderhoud, herstelling	16.897,6	11,3		
Bruto toegevoegde waarde	102.285,0		67.900	

Tabel 2
Overzicht van het aantal koeien en bedrijven in België, de regio's en West-Vlaanderen (bron: 15/05/1998 NIS)

	België	Vlaanderen	Wallonië	Brussel	West-Vlaanderen
aantal melkkoeien	618.725	337.864	280.785	76	100.511
aantal zoogkoeien	493.132	180.052	313.012	68	67.915
aantal totaal	1.111.857	517.916	593.797	144	168.426
aantal melkveehouders	19.028	10.729	8.296	3	4.004
aantal bedrijven met zoogkoeien	23.761	12.564	11.194	3	4.337

Tabel 3
Evolutie van de West-Vlaamse melkveehouderij

	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1997
Totaal teeltareaal (ha)	241.894	245.588	235.141	229.296	222.732	215.770	212.286	208.869	211.709	222.993
Areaal voedergewassen (ha)	14.581	11.492	10.178	11.466	17.161	17.627	24.842	25.975	31.006	37.580
w.o. deegrijpe maïs (ha)	17	56	75	898	6.978	11.066	19.743	21.262	24.558	32.198
Areaal grasland (ha)	90.284	91.475	91.045	96.641	96.489	93.799	89.444	83.465	82.092	81.744
Totaal runderen (stuks)	360.669	418.882	424.365	459.199	503.438	515.291	528.832	551.473	561.716	534.879
melkkoeien (stuks)	115.422	127.805	135.251	141.593	151.749	152.261	161.768	141.388	110.158	100.756
zoogkoeien (stuks)	-	-	-	-	5.467	12.661	17.216	38.946	62.466	67.041

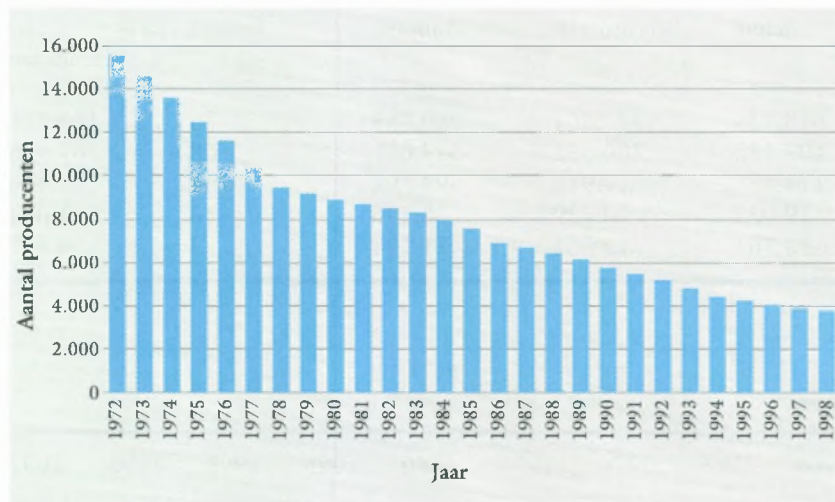
Bron: NIS

Het pekelen van de mozzarella in de kaasfabriek van Belgomilk te Langemark.

Archief Belgomilk

Figuur 1
Evolutie van het aantal West-Vlaamse melkveehouders

en grasland. Het graslandareaal loopt terug, maar vooral de deegrijpe maisproductie is de jongste decennia spectaculair gestegen.

Het aantal runderen is de jongste veertig jaar geleidelijk aan toegenomen. Het aantal melkkoeien nam analoog toe tot het begin van de jaren tachtig. Dan werd de quotaregeling ingevoerd en produceerden de melkveehouders een constante tot dalende melkplas met steeds minder, maar steeds productievere koeien.

In dit verband kan de snelle omschakeling gesignaleerd worden in Vlaanderen van de typisch regionale (typisch provinciale) rassen zoals het rode Ras van West-Vlaanderen, het wit-rode Oost-Vlaamse Ras of het rood-witte Kempische Ras naar de gespecialiseerde zwart-bonte of rood-bonte Friesian Holstein. Meegaand zijn de gemiddelde producties per koe op

de gespecialiseerde bedrijven gestegen van 4.000 à 5.000 l per koe per jaar naar 7.000 à 10.000 l per koe per jaar.

Uit de tabel blijkt dat de vermindering van het aantal melkkoeien op bedrijfsniveau opgevangen is door een groei van het aantal zoogkoeien, die meestal tot het wit-blauwe vleesras van Hoog-België behoren. Op veel bedrijven vindt men trouwens twee verschillende stapels, nl. een kudde gespecialiseerd melkvee en een kudde vleesdieren.

Het aantal *West-Vlaamse melkleveraars*, zoals ze door het Comité voor de Melkqualiteit te Beitem, gecontroleerd worden, daalt gestaag met 4 à 7% per jaar. Figuur 1 geeft een beeld van deze evolutie. Begin van de zestiger jaren waren er ruim 20.000 melkveehouders in de provincie, nu zijn er nog ongeveer 3.800.

Het jaarverslag (1998) van de Regering omtrent de evolutie van de

land- en tuinbouweconomie vermeldt nog volgende interessante cijfers voor België:

Aantal melkkoeien/bedrijf :	32,5
Melkgifte kg/koe :	5.365
Vetgehalte melk (g/kg) :	41,02
Totale melkprod. (ton)	3.418.233
Gemiddelde levering (l/jaar) per bedrijf door de producent ontvangen :	167.169
prijs fr/l melk :	11,56

Het belang van de stallenbouw en -inrichting als toeleverende sector mag blijken uit de gemiddelde investeringskosten per koeplaats op het bedrijf, nl. 110.000 à 120.000 fr./standplaats voor stal en melkuitrusting.

Om deze kostenplaat volledig te maken moet men nog de koe-aankoopwaarde (40.000 à 60.000 fr.) en het productierecht (quotum) van 150.000 à 200.000 fr. per koe toevoegen. Dit betekent dat de opstart van een nieuw bedrijf minstens 300.000 fr. per koeplaats aan middelen vergt. Daarnaast is er per grootvee-eenheid (= per volwassen koe) nog 35 are landbouwgrond (in pacht of eigendom) nodig om het dier te voeden.

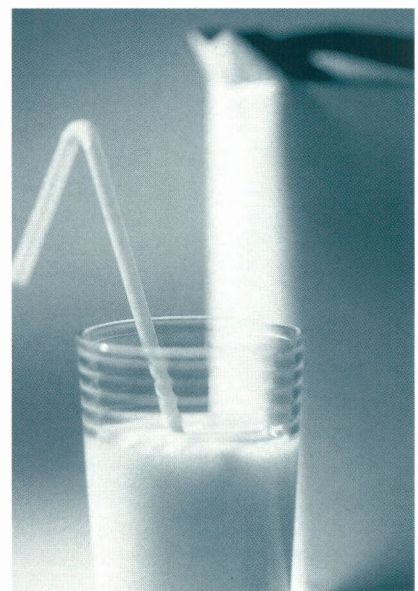
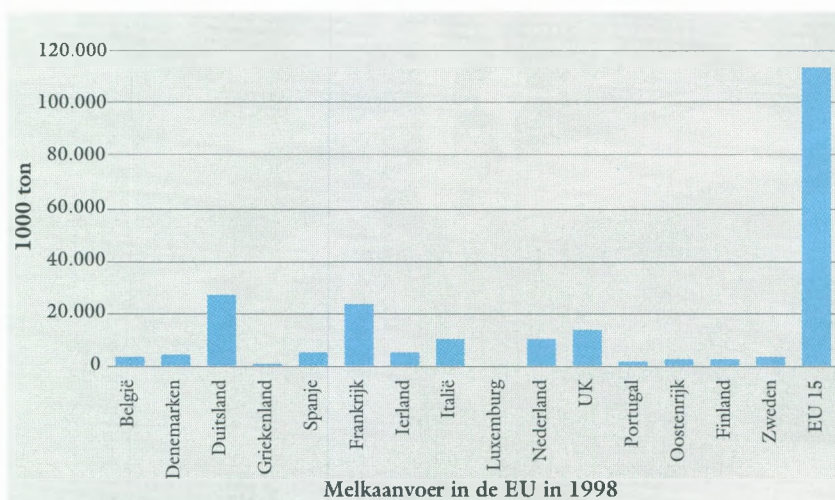
De zuivelindustrie

In België wordt ongeveer 3 miljard kg melk op de zuivelbedrijven aangevoerd.

Figuur 2 situeert de aanvoer van melk voor 1998 in een Europees kader. Voor EU 15 is de melkaanvoer 113.240.000 ton.

De Europese quota voor 1999/2000 bedragen

Figuur 2
Melkaanvoer in de EU in 1998 (bron jaarverslag BCZ 1998)

117.503.000 ton, voor België is dit 3.310.000 ton of 2,8%. Op wereldniveau zijn de zwaartepunten van de (koe)melkproductie als volgt:

Productie in 1000 ton	
Wereld	384.892
EU 15	120.478
Noord-Amerika	87.575
Zuid-Amerika	35.364
Rusland en Oekraïne	47.700
India	35.500

Bron: jaarverslag BCZ 1998

Binnen de zuivelwereld is de jongste jaren een sterke concentratiebeweging gaande. Voor de West-Vlaamse melk waren er in 1973 bijvoorbeeld nog negentien ontvangstplaatsen, in 1985 nog dertien, momenteel zijn dit er nog zeven.

Binnen de provinciegrenzen zijn er nog drie zuivelfabrieken actief, die deel uitmaken van een grotere groep, namelijk te Langemark, Moorslede en Passendale. Heel wat West-Vlaamse melk gaat ook naar een zuivelbedrijf te Aalter. Het overgrote deel van de West-Vlaamse melk wordt afgenomen door CV Belgomilk en door de NV Campina-Melkunic.

De zuivelproductie

Tabel 4 geeft een overzicht van de producten die de Belgische zuivelbedrijven voortbrengen.

In Tabel 5 wordt een overzicht gegeven van de omzet, de tewerkstelling en de investeringen in de Belgische zuivelindustrie voor 1998.

Verbruik en handel

Een overzicht van het gezinsverbruik van zuivelproducten krijgt u in Tabel 6.

Op te merken valt dat het yoghurtgebruik in 1980 4,8 kg was, dat toen 6,5 kg boter per hoofd verbruikt werd en dat slechts 10,2 kg kaas gegeten werd. Zo worden de tendensen in de consumptie duidelijk geïllustreerd.

Het jaarverslag van de Regering over de land- en tuinbouwconomie (1998) vermeldt voor melk, yoghurt, boter en kaas respectievelijk zelfvoorzieningsgraden van 117, 152, 132 en 59%.

Tabel 7 geeft een duidelijk beeld van de BLEU-handelsbalans voor

Tabel 4
Overzicht van de zuivelproductie in België (1998)

Consumptiemelk (1.000 l)	694.326
Derivaten en room (1.000 l)	464.496
Melkerijboter (ton)	31.552
Melkpoeder (ton)	144.952
Kaas (excl. smeltkaas) (ton)	70.209
Smeltkaas (ton)	52.906
EVAP + condens (ton)	72.362
Room- en melkijs (1.000 l)	99.262

Tabel 5
Overzicht van de omzet, de tewerkstelling en de investeringen in de Belgische zuivelindustrie voor 1998

	Omzet 1998 (milj. fr.)	Tewerkstelling 1997	Investeringen 1998 (milj. fr.)
Zuivelindustrie	117.765	6.114	3.216
Voedingsindustrie	916.377	86.762	38.580
Aandeel zuivel %	12,9	7,0	8,3

Tabel 6
Gezinsverbruik van zuivelproducten in België in 1998 (l of kg per hoofd)

Melk	68,5
Karnemelk	1,9
Chocolademelk	1,8
Yoghurt	9,2
Room	2,2
Boter	3,5
Kaas (excl. smeltkaas)	18,5
Smeltkaas	1,1

Bron: jaarverslag BCZ 1998

Tabel 7
Buitenlandse handel van de BLEU (miljoen fr.) 1998

	Export	Import	Saldo
Levende runderen	7.257	2.847	+ 4.410
Runds- en kalfsvlees	13.854	3.544	+10.310
Consumptiemelk	11.773	8.790	+ 2.983
melkpoeder	13.025	9.416	+ 3.609
Boter	14.449	12.359	+ 2.090
Kaas	14.684	26.627	-11.943
Dierlijke producten	204.150	138.167	+65.983

Bron: jaarverslag regering 1998

runderen levend en geslacht en voor diverse zuivelproducten. Deze balans is enkel voor kaas deficitair.

De kwaliteitscontrole

Veel aandacht gaat in de zuivelsector momenteel naar kwaliteitscontrole en kwaliteitszorg.

Melk is zonder twijfel het best gecontroleerde voedingsmiddel. Bij elke levering van boer aan melkerij wordt een staal genomen. Al deze monsters worden verzameld en geanalyseerd door neutrale laboratoria. In Vlaanderen zijn dit de labo's voor de melkqualiteit van Beitem, Bokrijk en Lier. Van alle stalen wordt de samenstel-

ling (vet, eiwit, ...) bepaald. Met een minimaal wettelijk vastgelegde frequentie worden zes kwaliteitsparameters opgevolgd: het kiemgetal, het celgetal, het vriespunt, de zichtbare zuiverheid en de aanwezigheid van antibiotica of ontsmettingsmiddelen. Bij ongunstig resultaat wordt de boer financieel beboet, bij herhaalde gebreken kan de boer een leveringsverbod krijgen. Daarnaast worden, door de overheid, steekproefsgewijs ook andere parameters opgevolgd, die een impact hebben op de volksgezondheid.

Momenteel is een IKM-plan, een integraal kwaliteitsbewakingsplan voor de melk, in volle opstart. Dit behelst niet alleen de productieomgeving op het bedrijf, maar evenzeer de toelevering (veevoedersector, de diergeneeskundige sector), als het transport en de verwerking.

De uitwerking van een IKM-plan is reeds enkele jaren in voorbereiding. De dioxinecrisis heeft aangetoond dat integrale kwaliteitsbewaking een juiste beleidskeuze was.

Besluit

De zuivelsector is zowel binnen de landbouwactiviteit, als binnen de voedingsindustrie een belangrijke sector, die heel wat tewerkstelling creëert bij toelevering, productie, transport, verwerking en distributie. Deze sector draagt ook in positieve zin bij tot de handelsbalans. Via een doorgedreven systeem van kwaliteitszorg worden thans de bakens verder uitgezet voor de toekomst.

Opslag van cheddarkazen voor het rijpingsproces bij Belgomilk te Langemark.

De melkloplaats van Belgomilk te Langemark.

ZEEBRUGGE : THE PLACE TO BE FOR BUSINESS

Investeer nu in de toekomst. De Transportzone Zeebrugge biedt ruimte (gronden) en burelen voor alle Haven- en Transportgebonden bedrijven.

Voor inlichtingen en begeleiding bel nu NV TRANSPORTZONE op het nummer 050 / 54.76.47 (internationaal /3250.547.647)

TZZ
TRANSPORTZONE ZEEBRUGGE NV

AN OFFICE WITH A
WORLDWIDE VIEW!

